

Lucija Stepančič

Vesna Lemaić: *Odlagališče*.

Ljubljana: Cankarjeva založba, 2010.

Vsak avtor, pa tudi urednik, verjetno prav dobro ve, da je drugo knjigo dosti težje napisati kot prvo. Ne le zato, ker se ukinjajo dobronamerni popusti, namenjeni začetnikom, in se izteče pokroviteljska dobrohotnost, temveč predvsem zato, ker je jabolko spoznanja zdaj pojedeno. V prostodušnost pisanja zgolj zase se ni več mogoče vrniti, vsaj za zdaj ne, v najboljšem primeru bo spet dosegljiva enkrat v penziji, avtor(ica) pa se ne glede na siceršnjo skuliranost zaveda, da odslej kotira na literarni borzi. Pri čemer je sijajen začetek (verjetno) bolj obremenjujoč kot zmeren uspeh. Še posebno, če je bila prva knjiga tako odprta, igriva in prepisna, da ni lahko uganiti, kam se bo avtorjevo zanimanje obrnilo v prihodnje.

Vesna Lemaić je v svojem večkrat nagrajenem prvencu (nagrada za najboljši prvenec, zlata ptica in fabula) nastopila izjemno suvereno ter vse presenetila z močjo svoje domišljije in humorja. V ozadju njenih že tako z vsem mogočim nabitih zgodb je oprezala pritajena komika, pogosto tudi tragikomika, odeta v pisane filmske barve. S kratkoprozno zbirko *Popularne zgodbe* smo dobili izjemno ustvarjalno predelavo stranskih produktov družbe spektakla. V svoji drugi knjigi in prvem romanu pa se avtorica obrača v izrazito žanrsko pisanje. Prav presenetljivo je, kako zelo so žanri, že od nekdanj na glasu kot lahkotnejše in manj problematično branje, odvisni od pravil, kako zelo so prepredeni z obrtniški prijemami in kolikšno izurjenost zahtevajo. Pri njih ne gre za nič manj kot za trdo delo, zakrinkano s komunikativnostjo.

Tudi *Odlagališče* Vesne Lemaić v tehničnem smislu določa strogo spoštovanje pravil klasične zasnove, ki jo je Robert McKee v svojem scenarističnem priročniku *Zgodba* opredelil kot "krovni zaplet", ter upošteva vse njene značilnosti: dejavni protagonist v spopadu z antagonističnimi zunanji silami, želja, ki ga podžiga in zaradi katere premaguje nasprotja v nepretrganem toku časa, podrejenem vzročno-posledični logiki, ter konec,

ki prinaša absolutno, neizpodbitno spremembo. Še zdaj, v dobi delavnic kreativnega pisanja, imam komajda kdaj priložnost, da kot kritičarka namignem na to plat pisanja, tu pa vse omenjeno najdem v izjemno čisti obliki. Mrakobna futuristična atmosfera je stvar izbire žanra: znanstvene fantastike s prviniami trilerja in akcije, odete v domala stripovsko estetiko.

Območje negativne utopije je za pogon suspenza kot nalašč in avtorica si v ta namen izsanja enega najbolj zloveščih predelov že tako zavoženega sveta. Odlagališče tako imenovanih nevarnih odpadkov ne potrebuje niti vojne, da bi nas nagovorilo v apokaliptičnem slogu, saj že v svojem rutinskem bivanju in v povsem mirnodobnih pogojih seva pogubo. Razčlovečenje je s suženjskim delom na eni in debilno zabavo na drugi strani ter z inteligenco, brez preostanka podrejeno kapitalu, popolno. Ob tem je mogoče celo posumiti, da znanstvenofantastične prvine niti niso povsem znanstvenofantastične, ampak izrisujejo najostrejše konture sedanjega sveta. Fantastika torej, za katero si lahko samo želimo, da ni in tudi nikoli ne bi bila resničnost. Pri Vesni Lemaic se je odpad z obrobja sveta preselil v njegovo središče, obzorje pa je v vseh smereh zamejeno s smetmi (razgled na onesnaženo pristaniško morje pomeni le kratkotrajen predah). Pri tem si niti ne moremo domišljati, da se nas ne tiče in da gre za stripovsko retoriko, saj smetišče s svojim perverzним preobiljem odsluženih mobilnih telefonov, predvajalnikov, računalnikov, tipkovnic, zaslonov in podobnega predstavlja zloveščo drugo (odpadno) stran našega potrošniškega visokotehnološkega vsakdanjika.

Zgodba se začne med kaznjenkami, tako imenovanimi trasherkami, ki na smetišču opravljajo suženjsko delo v najnevarnejših in zdravju najpogubnejših okoliščinah. Scene z ujetnicami in njihovimi paznicami spominjajo na koncentracijsko taborišče, vsakdanjost pa je mogoče prenašati le pod vplivom sumljivih pomirjeval. Zadrogirana je pravzaprav celotna družba, le da vrsta in kakovost mamil variirata glede na mesto na hierarhični lestvici.

Ob nenehnem prebiranju odpada, recikliranju plošč elektronskih vezij, odstranjevanju mikročipov, ob stalnem vsrkavanju in vdihavanju izparin svinca, pri čemer telo postane "pravo skladišče Pb-ja", delavke postanejo čudno podobne odsluženim robotom, le zagnojene rane in izrastki še spominjajo na njihov človeški, organski izvor. Avtorica spretno izkoristi možnost za grotesko, ki jo ponuja nenadzorovano, maligno mešanje humanega in tehnološkega, bolezenskega in odpadnega: kategorije se prelivajo vse hitreje in lahkotneje, se pravi vse bolj zlovešče, rezultat pa je presenetljivo klasična ekspresija. "Iz elektronskoveznih plošč se je kadilo. Dim je dražil in solzil oči, tako da je bil prizor tak, kot bi trasherke

objokovale raztelesenje obrabljene hardvera." "Hi-tech" metaforika je uporabna celo v območjih poudarjene subjektivnosti. "Grace je bila izklopljena, dostop v njene možgane je bil zavržen."

V romanu nastopajo le ženske, tako v glavnih kot v stranskih vlogah in kot statistke; moški se pojavljajo samo kot sence na robu zornega polja: lahko so brezimni uslužbenci, skorajda brez obrazov, ali zamaskirani vojaki specialci. So neskončno daleč od srca in oči, pri čemer se zastavi celo vprašanje, ali ni moški spol, v katerem se zapišejo, le slovnična nevtralnost. Ko nekoč le slišimo (ne tudi vidimo) enega od njih spregovoriti, so to tako prepoznavne vojaške svinjarije, da ni več nobenega dvoma, čeprav so tudi ženske surove in prostaške. Omeniti je treba še osebek, ki vlada iz ozadja prek brezosebne, generiranega glasu: s svojo telesno obliko in opolzkimi šalami sicer predstavlja oziroma parodira pohotnega dedca, vendar v resnici ostaja daleč onkraj vsega človeškega.

Iz temeljito dehumanizirane ženske prajuhe vstanejo tri junakinje in zanetijo hitro, nepredvidljivo dogajanje, ki se kmalu preobrne v revolt (laž, ki jo demagoško uporabijo je, ne da bi to vedele, že resnica). Njihova nepričakovana uspešnost in prepričljivost izhajata prav iz njihovih medsebojnih razlik, ki so tolikšne, da v normalnih razmerah sploh ne bi mogle imeti niti enega skupnega cilja, tu pa se dopolnjujejo. Herojska idealistka z vizijo boljšega sveta je med njimi samo Grace, medtem ko se cinična umetnica preživetja, nekdanja dilerka Britt, ter padla konformistka in karieristka Trixie v vlogi revolucionark najdeta po naključju. Bralec po vseh pravilih lahko pričakuje še ljubezensko zgodbo in teorijo zarote v ozadju. Oboje tudi dobi, tako prvo kot drugo je primerno ekstravagantno, no in tudi desperatno.

Avtoričino večino podčrtujejo sijajni opisi tehnologije (čeprav je ta večinoma v razpadlem stanju) ter pouličnih spopadov, kakršnih, staromodno rečeno, od ženske ne bi pričakovali; po svoje je delo Vesne Lemaic tudi svojevrsten odgovor na nekoliko novejša bjanja o tako imenovani ženski pisavi. V mešanici družbene kritike, hladnokrvnega prikazovanja in poudarjene površinskosti ne najdemo humorja, ki je navdajal prvenec, čeprav je mera ironije več kot zvrhana, brezup pa je podan s filmsko nonšalanco. Roman je soliden izdelek, ki preseneča s spretnostjo, celo z virtuoznostjo, in suverenim obvladovanjem pri nas bolj zanemarjene zvrsti, ter tako vsaj na slovenski sceni zapolnjuje vrzeli v ponudbi žanra. Čeprav bi človek avtorici s talentom, kakršnega premore Vesna Lemaic, želel, da mej in pravil ne bi le obvladovala, temveč bi jih tudi prestavljala. Tako žanrska kot vsakršna. Predvsem pa, da bi se z vsem tem poigrala. Tako, kot se je že.